

ongetwijfeld ook aan de 'bekering' in Middelburg gedacht zal hebben. 'Jo! – eerst was ik een kind, – eenvoudig en vroom, zoo als een kind dat zijn kan. Men liet mij daar te lang in, vormde geen overgang voor[!] de wereld en de jongelingsjaren, – en toen kwam de schok, – dat kinderlijk geloof viel, en 't kostte me geen tranen'. Daarom boeide de persoon van Guy in *The heir* Bram zo sterk: 'Guy – 't beeld van mijn kindsheid, maar nu in hem opgeworpen tot 't beeld van een man. Hij leerde me, hoe men ook als man een kinderlijk geloof hebben kan'.³⁰

Een vergelijking van het bovenstaande met hetgeen Kuyper later in de *Confidentie* daarover schrijft, laat zien dat er door hem in 1873 uit een ander perspectief naar het gebeurde gekeken wordt. Niet langer staat Guy centraal, maar diens tegenspeler, de hooghartige Philipp. Daarmee vervalt de spontane herinnering aan het verloren kinderlijk geloof, die in 1863 zo'n voornam plaats inneemt. Wel vond Bram toen de weg terug naar een geregeld kerkelijk leven, maar de rol van de kerk werd destijds amper verwoord. In de *Confidentie* daarentegen staat juist die rol centraal. Eén zin uit de roman, die zich verder niet of nauwelijks over de waarde van de kerk schijnt uit te laten³¹, wordt als het ware uitvergroot. In de beschrijving van Guys begrafenis volgens de Anglicaanse liturgie heet de kerk "“een Moeder, die van der jeugd af onze schreden leidt”". Kuyper borduurt daar op voort als hij vervolgt: 'Dát had mij ontbroken. ... mijn ideaal voor het kerkelijk leven was mij in dat vluchtig woord geopenbaard. ... toen was voor altijd die voorliefde voor den vasten vorm, die hooge prijsstelling op het Sacrament, die waardeering der Liturgie in mij geworteld, die mij nog altijd dorsten doet ... naar een geheiligden Kerkstaat, waarin mijn hart en dat der mijnen, van alle twistgevoel verre, de stille verkwikking des vredes in het vaste en eeuwige eener beslissende leiding genieten kan'.³²

Opvallend is dat de confrontatie met *The Heir* in de *Confidentie* nauwelijks gedateerd wordt. Het is duidelijk dat dit nog in de academietijd speelt, maar elke verwijzing naar de spannende dagen voorafgaand aan het beroep naar Beesd en het contract met het Utrechtsch genootschap is gewist. Daardoor krijgt het geheel in zekere zin een tijdloos karakter, zeer geschikt om alles te omvatten wat Kuyper zich blijkens de bronnen in een reeks van jaren heeft eigen gemaakt. Immers, zijn studie van Calvijn en A Lasco had hem al vóór 1863 het nodige bijgebracht van andere opvattingen ten aanzien van de kerk en haar liturgie. Hoe dit in hem voortleefde, kwam voor het eerst duidelijk naar buiten in twee artikelen over het ontstaan van de Hervormde Kerk en vooral van haar eredienst, die in 1865 in Beesd

30. Puchinger, *Kuyper*, 175, 186-192. De correctie 'voor' i.p.v. 'naar de wereld' is conform het origineel; AKP B 448.

31. Vgl. Puchinger, *Kuyper*, 183.

32. *Confidentie*, 43, vgl. 48.